

วิทยานิพนธ์เรื่อง	มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
คำสำคัญ	มาตรการทางกฎหมาย, การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น
นักศึกษา	ดาบตำรวจสมเกียรติ มีทอง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์อาทิตย์ จันทร์วิมล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ
หลักสูตร	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
คณะ	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
พ.ศ.	2556

บทคัดย่อ

ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าเป็นป่าดงดิบ อันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ ต้นไม้หลากหลายชนิด และยังมีทรัพยากรธรรมชาตินานาชนิด คนไทยตั้งแต่ยุคสมัยอดีตรู้จักและคิดค้นนำเอาทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ในเกิดประโยชน์ทั้งการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน จนถึงนำมาแลกเปลี่ยน และจำหน่ายหาเลี้ยงชีพได้อีกด้วย การสังเกตองค์ความรู้ของชาวบ้านเหล่านี้กลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ และคุณประโยชน์นานับประการ ภาครัฐจึงต้องเข้ามาให้การดูแลและพัฒนาแนวความคิดของชาวบ้านให้เป็นรูปธรรม อย่างเช่น โครงการ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ที่แต่ละหมู่บ้านคัดสรรภูมิปัญญาของท้องถิ่นของตนเองนำมาใช้ผลิตเป็นสินค้าเด่นของตนเองเพื่อแสดงออกถึงความรู้ชาวบ้านที่สามารถผลิตชิ้นงานที่มีความเป็นไทยและดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการแบ่งออกเป็นประเภทสาขาต่างๆ เช่น เกษตรกรรม อุตสาหกรรม ศิลปกรรมหัตถกรรม ภาษา วรรณกรรม ศาสนา ประเพณี หรือการแพทย์แผนไทย ส่วนวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้มีวิธีการ กล่าวคือ การเล่าเรื่องราว การให้ปฏิบัติจริง การลองผิดลองถูก พิธีกรรม วัฒนธรรม และวิธีครูปักหลักจำ ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่เสนอว่าการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมีส่วนสำคัญมากที่ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ตามกาลเวลาสะสมจนเป็นความรู้ในปัจจุบัน โครงการ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการหนึ่งของภาครัฐในปัจจุบันที่ให้การสนับสนุนภาคประชาชน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำการศึกษาค้นคว้ากฎหมายที่บัญญัติขึ้น โดยมีเนื้อหาในการคุ้มครองภูมิปัญญาต่างๆ ของมนุษย์ ทั้งแนวความคิดสร้างสรรค์งานศิลปะด้านต่างๆ การออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือสินค้า รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย โดยศึกษาทั้งมาตรการในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นของความตกลงระหว่างประเทศ คือความตกลงทริปส์ และศึกษาการคุ้มครอง

ภูมิปัญญาภายใต้กฎหมายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายสิทธิบัตร ระบบกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช และกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในส่วนของกฎหมายสิทธิบัตรนั้นเป็นกฎหมายที่คุ้มครองในการผลิตสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่มีหลักสำคัญในการคุ้มครองกับสิ่งประดิษฐ์ที่มีความใหม่ มีขั้นการประดิษฐ์สูงขึ้น และต้องเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองภายใต้ระบบกฎหมายสิทธิบัตรนั้นเป็นการคุ้มครองในลักษณะทั่วไปของการประดิษฐ์คิดค้นต่างๆ ของเอกชน ซึ่งการขอรับสิทธิบัตรมีอยู่ 2 ลักษณะคือสิทธิบัตรการประดิษฐ์และสิทธิบัตรการออกแบบ แต่ในภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นส่วนใหญ่เป็นการประดิษฐ์สินค้าผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภค ลักษณะของสิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดทำขึ้นมา นั้นอาจไม่เข้าองค์ประกอบที่จะได้รับความคุ้มครองโดยระบบกฎหมายสิทธิบัตร เช่น อาจไม่มีขั้นการประดิษฐ์สูงขึ้น หรือนำไปประยุกต์ใช้กับทางอุตสาหกรรม และที่อาจเป็นอุปสรรคพื้นฐานคือในเรื่องความใหม่ที่ส่วนใหญ่สินค้าอันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมักเป็นสินค้าที่ปรากฏอยู่แล้ว ดังนั้นในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นต้องมีกฎหมายจำเพาะ ซึ่งในด้านกฎหมายจำเพาะ (Sui generis) ที่มีบัญญัติออกมาใช้บังคับแล้ว คือพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 ที่มีขอบเขตการคุ้มครองโดยจำเพาะสำหรับภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ที่จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ตำรับยาแผนไทยของชาติ หรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ
2. ตำรับยาแผนไทยทั่วไป หรือตำราการแพทย์แผนไทยทั่วไป
3. ตำรับยาแผนไทยส่วนบุคคล หรือตำรายาการแพทย์แผนไทยส่วนบุคคล

พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ทรงสิทธิที่จดทะเบียนมีสิทธิเพียงผู้เดียวที่จะผลิต ศึกษาวิจัย จำหน่าย ปรับปรุงหรือพัฒนาตำรับยาตำรายาแพทย์แผนไทย นอกจากการให้ความคุ้มครองตำรับยา หรือตำรายาแล้ว พระราชบัญญัตินี้ยังมีการให้ความคุ้มครองแก่สมุนไพร โดยแบ่งสมุนไพรออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สมุนไพรที่มีค่าต่อกรวิจัย
2. สมุนไพรที่มีความสำคัญแก่เศรษฐกิจ
3. สมุนไพรที่ใกล้จะสูญพันธุ์

พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ให้ความคุ้มครองกับ เป็นผู้คิดค้นตำรับยาแผนไทยหรือตำราการแพทย์แผนไทย และผู้ปรับปรุงหรือพัฒนาตำรับยาแผนไทยหรือตำราการแพทย์แผนไทย รวมไปถึง ผู้สืบทอดตำรับยาแผนไทยหรือตำราการแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาที่เป็นความคิดตำรับยาแผนไทยที่สามารถจดทะเบียนได้ ซึ่งผู้ทรงสิทธิในการจดทะเบียนสิทธิเป็นผู้มีสิทธิในการผลิต จำหน่าย พัฒนาตำรับยาที่ได้จดทะเบียน

แต่ในการขอลงทะเบียนสิทธินั้น ต้องผ่านการตรวจสอบว่าไม่ใช่คำรับขาของชาติ ถ้าผ่านเงื่อนไขแล้วนายทะเบียนจะทำการประกาศโฆษณาคำขอลงทะเบียนนั้น บุคคลอื่นที่เห็นว่าตนมีสิทธิจดทะเบียนสิทธิในภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยนั้น จะยื่นคำคัดค้านต่อนายทะเบียนพร้อมทั้งแสดงหลักฐานก็ได้ บุคคลที่ได้ยื่นคำขอลงทะเบียนไว้ก่อนเป็นผู้มีสิทธิจดทะเบียน ถ้ายื่นคำขอลงทะเบียนในวันและเวลาเดียวกัน ให้ทำความเข้าใจกันว่าจะให้บุคคลใดมีสิทธิแต่ผู้เดียวหรือให้มีสิทธิร่วมกัน

กฎหมายจำเพาะอีกฉบับหนึ่งแต่ยังอยู่ในขั้นตอนการร่างเป็นพระราชบัญญัติเท่านั้น คือร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นเพราะถึงเห็นถึงภัยคุกคามจากการหยิบฉวยภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยไปใช้ประโยชน์โดยชาวต่างชาติ ในการร่างมีกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผู้รับผิดชอบ โดยมีเจตนารมณ์ในการป้องกัน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับภูมิปัญญาไทยเนื่องจากขาดการส่งเสริมในการสืบทอด อนุรักษ์ไม่ให้เลือนหายไปกับเจ้าของ หรือครูแห่งภูมิปัญญาที่มีอายุมากขึ้นเรื่อยๆ ร่างพระราชบัญญัตินี้แบ่งพื้นที่ของประเทศไทยโดยใช้รูปแบบวัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ กำหนดขอบเขตการคุ้มครอง กล่าวโดยมี 8 เขต คือ

1. เขตภาคเหนือ มีวัฒนธรรมล้านนาเป็นหลัก
2. ภาคกลางตอนบน มีวัฒนธรรมสืบทอดจากอาณาจักรสุโขทัย-กรุงศรีอยุธยา
3. ภาคกลางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ที่มีวัฒนธรรมจากอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา
4. ภาคตะวันออก ที่มีวัฒนธรรมจากอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา
5. ภาคอีสานตอนบน วัฒนธรรมจากอาณาจักรล้านช้าง
6. ภาคอีสานตอนล่าง มีวัฒนธรรมทั้งจากอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา และวัฒนธรรม

เขมร

7. ภาคใต้ตอนบน วัฒนธรรมมาจากอาณาจักรนครศรีธรรมราช
8. ภาคใต้ตอนล่าง สืบทอดวัฒนธรรมหลักมาจากวัฒนธรรมอิสลาม

แต่อย่างไรก็ตาม ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น พ.ศ. ยังไม่มีหยิบเข้าพิจารณาในฝ่ายนิติบัญญัติของรัฐสภาไทย กรมทรัพย์สินทางปัญญาเพียงได้ทำการวิจัยภาคสนาม และประชุมเพื่อกำหนดกรอบความคิดในการบัญญัติพระราชบัญญัติคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้อนุญาตให้ประชาชนมีการแจ้งข้อมูลภูมิปัญญาเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ

1. องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น
2. ทรัพยากรพันธุกรรม
3. ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

THESIS TITLE	LEGAL MEASURES FOR THE PROTECTION OF THAI FOLK WISDOM
KEYWORDS	LEGAL MEASURES, THAI FOLK WISDOM PROTECTION
STUDENT	POL.SEN.SGT.MAJ. SOMKAIT MEETHONG
THESIS ADVISOR	ASSOC.PROF.ARBAS CHANNAVIMOL
THESIS CO-ADVISOR	ASSOC.PROF.DR.POOM CHOKMOH
LEVEL OF STUDY	MASTER OF LAWS
FACULTY	FACULTY OF LAWS SRIPATUM UNIVERSITY
YEAR	2013

ABSTRACT

Thailand had various of vertical tree , plant as well as natural resource. The ancient Thais had known to create them to be utilited product for daily usage exchange and distribution for support their living. The collected knowledge have been become the identity local wisdom of locality. They much have plentiful benefit. Thai government parts has attended to assist developing these Thai idea substantially such as OTOP project , each village would select his own local wisdom presented to be the remarkable goods for expressing his capability to create Thai style product with regional wisdom of ancient maintainance.

There are many kinds of local wisdom as agricultural , industrial , art , handicraft , language , literature , religion , custom otherwise Thai medical. These local wisdom have been instructed pass on ways of description , performance , try on , ceremony , culture , observe to memorize as well. The most of researches were presented that the instruction pass on the ancients to post generation significantly to help them learned to be the knowledge in the present. OTOP is one of the project of government to support public parts.

This thesis has researched the legislated law by matter of any wisdom protection including of creative art concept , product design as well as local wisdom. Moreover, the studying

had both international agreement and foreign law as Patent law , plant hood protection , bio resource protection law local wisdom as well.

Because of condition of protection of patent act is not for Thai wisdom which mostly mean consumer appliance ,not industrial product. Thus Thai wisdom need to be protected by specific law (sui genesis). The legislated laws like Act of protection and supporting Thai medical form B.E. 2542 whose scope of specific protection for Thai medical wisdom as 3 types :

1. National medicine recipe or text
2. General medicine recipe or text
3. Personal medicine recipe or text

Act of protection and supporting Thai medical form B.E. 2542 has protected for the owner who registered name of production , studying , distribution and developing the medical recipe as well as herbs 3 types as

1. herb for usefulness to research
2. herb for significant economic
3. almost died out herb

The protection for the owner beyond to his inheritor . The register for rights would be checked not be the national medicine recipe or text, anyone can protest with proving that he previously did. In case same time might be agreed to associate rights.

The other specific law, the bill of Act of protection local wisdom , is going on parliament issued. Department of intellectual property were accountable for this bill. it would be the basis of the protection taking from foreign country. It would protect foreign taking violently to Thai wisdom as his one , not compensation.

This bill of Act of protection local wisdom have groping along 8 region as

1. northern culture namely Lanna
2. upon middle culture carry on Sukhothai-Sriayutthaya territory
3. Chao phaya riverhood middle culture carry on Sriayuthaya territory
4. eastern culture carry on Sriayuthaya territory
5. upon north eastern culture carry on Lanchang territory
6. below north eastern culture carry on Sriayuthaya and Kamenr territory
7. upon southern culture carry on Nakhonsrithammarath territory

8. below southern culture carry on Islam way

However it might not be continuously considered though it would be the basis of the protection taking from foreign country. Department of intellectual property has surveyed to collect data by application informing 3 group as locally community knowledge , resource heredity and regional culture and art.